

ȘCOALA DOCTORALĂ LITERE

Sem. II, 2022-2023

Vineri, 14-16, Sala de Consiliu

Prof. dr. Andrei Cornea

Relativismul: ce este, de ce este, în ce context apare, cât este de necesar și dacă și cum poate fi el combătut

1. Ce înseamnă relativismul: *tipuri*: relativism cultural, relativism epistemologic, relativism moral. Definiții provizorii. Imposibilitatea unei separări esențiale. Relativism moderat și relativism radical. (Relativismul epistemic este radical, în general.) *Ideea generală*: nu există standarde universale sau intersubiective de judecată și, în unele variante, nici de simplă descriere. Nu ne putem deloc sau aproape deloc extrage din judecățile noastre – fie individuale, fie de grup (comunitare). Conceptele și judecățile noastre nu descriu lumea „din afară”, ci cel mult raportul nostru special cu lumea. Totul e perspectivă și interpretare, ceea ce înseamnă că nu se pot realiza comparații între fenomene ale diferitelor culturi sau „comunități interpretative”. Formula lui Protagoras: „Omul e măsura tuturor lucrurilor” definește esența relativismului. Interpretările ei. *Nu putem fi și în lume, și privi lumea dinafara ei* (Wittgenstein).

2. Care sunt oponenții relativismului: esențialism, obiectivism, dogmatism (științific, filosofic etc.), universalism, idealism (în sens platonician sau kantian), fundaționism. Ideea generală este că există anumite standarde generale, inter- sau transcomunitare, care permit judecățile de valoare și comparațiile între culturi. Două tipuri principale:

- anti-relativismul fundaționist: pretinde că există un fundament metafizic al realității (fie dedus rațional, fie revelat), care stă la baza judecăților și standardelor noastre. Două tipuri: Platon e un fundaționist filosof. Teologia e, în mare parte, un fundaționism religios, avînd la bază revelația.

- anti-relativismul non-fundaționist. Încearcă să deconstruiască condiția de posibilitate a relativismului. Pretinde că analiza felului în care mintea și rațiunea noastră funcționează poate stabili o bază obiectivă sau măcar intersubiectivă a judecăților noastre, cel puțin în anumite privințe. Exemple: Aristotel, *Metafizica*, IV, *Criticile* lui Kant, Richard Rorty pentru judecățile politice. Este și poziția pe care o împărtășesc.

3.-4.-5. Cele patru momente ale relativismului. Criza social-politică. A) Sofiștii în Antichitate – Protagoras, Gorgias, Prodicos etc. Distincția natură-convenție. Replicile date de Platon și Aristotel. B) Secolele XVI-XVIII: Montaigne, Hobbes (reluarea distincției natură-convenție), Hume și negarea principiului cauzalității. Marile descoperiri geografice, conflictele religioase, fragilizarea antropocentrismului. Tema „călătoriilor extraordinare”, de la Morus la Voltaire – slăbirea presupuzițiilor tari ale societății. Replica lui Descartes dată scepticismului. Replica dată de Kant scepticismului lui Hume. C) Relativismul preromantic și romantic – Herder și pluralismul Volksgeist. Nietzsche adoptă un relativism (perspectivism) radical: totul e interpretare. D) Relativismul din sec. XX și contemporan (postmodern). Wittgenstein II și jocurile de limbaj. Whorf-Sapir. Relativismul în știință – Kuhn și Feyerabend. Lyotard și „sfârșitul marilor narațiuni”. Foucault din *Les mots et les choses*. N. Goodman și „creația de lumi”, R. Rorty și „neopragmatismul”.

6. Ce aduce bun și ce aduce rău relativismul, cu un accent pe relativismul modern și postmodern?

- slăbește etnocentrismul natural;
- arată cât de dependente sînt concepțiile noastre de poziția noastră socială etc.;
- pune în discuție statutul cunoașterii;
- slăbește credințele, dar și încrederea în rațiune;
- ne lasă descoperiți înaintea fundamentalismelor;
- ne face sceptici și tot mai incapabili de decizii puternice.

Pe scurt, relativismul trebuie acceptat, pînă la un punct, ca o metodă utilă, chiar indispensabilă, dar apoi trebuie combătut.

7. Cum poate fi combătut relativismul? Sunt două căi principale:

- a) Calea „tare”: relativismul este combătut în numele unui tip de fundaționism sau esențialism – religie, credință tare metafizică etc.
Ex. *Omul recent* al lui H.R. Patapievici.
- b) Calea „slabă”. Relativismul este combătut, deoarece se arată că el nu poate fi susținut până la capăt și că chiar relativiștii nu sunt consecvenți. Vezi Platon în *Theaitetos* și Aristotel în *Metafizica*, cartea Gamma. Eu o numesc calea „opțiunii a doua” sau a „comparației intrinseci”. De fapt, este vorba despre ideea că o discuție rațională nu poate susține relativismul sau că teoria relativistă are o meta-teorie care nu este relativistă, prin urmare relativismul este inconsistent.

8.-9.-10. Descrierea metodei și explorarea ei.

c) Cazul „Themistocle”; „turnirul khazar.”

Caracteristici:

- cele două tururi de scrutin, opțiunea a doua.
- decizia rațională e luată intersubiectiv, bazată pe caracteristici intrinseci ale relației.
- nu se elimină rolul opțiunii I, doar că aceasta, dacă e în opoziție cu opțiunea a doua, iese înfrântă până la urmă. Rolul istoriei.
- precauții – comparația intrinsecă nu se poate aplica în orice cazuri.